

PRVÉ ARCHEOLOGICKÉ VÝKOPY V BRATISLAVE-DEVÍNE A JEHO OKOLÍ

ARCHEOLOGICKÁ ZBIERKA JOSEFA ZAVADILA

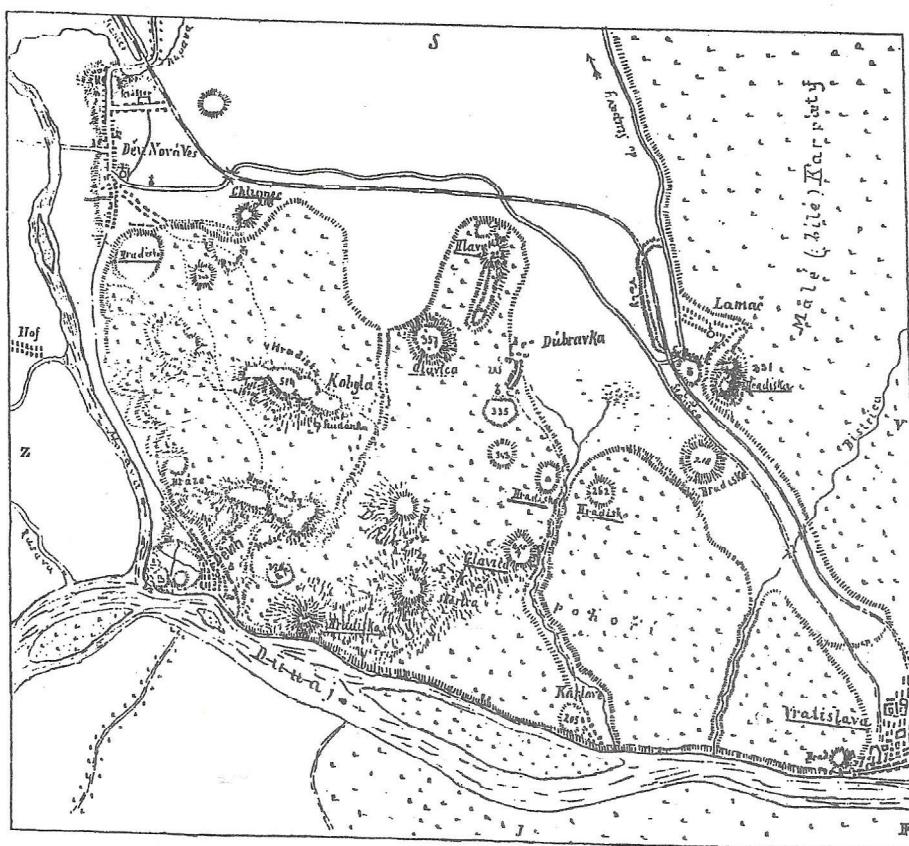
MAGDA PICHLEROVÁ – KATARÍNA TOMČÍKOVÁ

Prvé archeologické prieskumy a výskumy koncom 19. storočia na území dnešnej Bratislavy sa realizovali v miestach, ktoré v tomto období nepatrili k mestu. V poradí prvé boli výkopy Ágosta Sótéra v Čuňove, Rusovciach a Jarovciach (v rokoch 1885, 1888, 1890–1891, 1894 – Pichlerová, 1999, 7–8). Druhým bol Devín, vtedy samostatné mestečko pri Bratislave, kde začali terénne prieskumy okolo prelomu storočia až do rozpadu Rakúsko-Uhorska a prvenstvo tu patrilo Josefovi Zavadilovi a jeho spolupracovníkom Inocentovi Ladislavovi Červinkovi a Emanuelovi Šimekovi. Spomenuté výskumy, dnes už známych a ďalej skúmaných nálezísk, sú výsledkom osobnej iniciatívy¹, i keď sa vo svojom zámere odlišovali. Výkopy Á.Sótéra, ktorý patrí k osobnostiam archeológie v Uhorsku, súviseli s objavovaním nových nálezísk na území vtedajšej Mošošskej župy. Prieskumy na Devíne a jeho blízkom okolí spájali J. Zavadil, predstaviteľ moravskej archeologickej komunity, so slovanským pôvodom Devína, s myšlienkou národných slovanských koreňov, čím nadviazal na európske hnutie na sebaurčenie národov a myšlienky národnej identity.

Na svoju dobu vyslovil Josef Zavadil priekopnícke myšlienky o slovanskej minulosti Devína a k významným politickým centrá Slovanov pripojil i Bratislavu a Nitru (Zavadil, 1912). Aj keď Devín v tom období už bol symbolom slovanskej jednoty a všeslovanských ideí, Josef Zavadil pristúpil k štúdiu historických prameňov a z pohľadu archeologických nálezov, s myšlienkou poukázať na jeho význam v období Veľkej Moravy v spojitosti s kniežacím hradom Rastislava.

Cieľom príspevku nie je vedecké vyhodnotenie poznatkov o Devíne a ani jeho úloha v období Veľkej Moravy, ale zhodnotenie prínosu Josefa Zavadila, ktorého Jan Eisner nazval oprávnene „objaviteľom Devína“ (Eisner, 1922, 57; 1932, 7, 12).

Josef Zavadil, rodák z Moravy², sledoval činnosť moravských historikov a ich začínajúce sa výskumy na slovanských hradiskách. Zaujala ho najmä reakcia, až negatívne stanovisko istej skupiny historikov k myšlienke I. L. Červinku, že dôležité centrá Veľkomoravskej ríše treba hľadať i za hranicami Moravy, teda v Uhorsku (Červinka, 1902). A preto z vlastnej iniciatívy, i keď vo Viedni zastával vysokú funkciu na habsburskom dvore, ale pobýval aj v Devínskej Novej Vsi³, sa začal venovať prieskumom okolia. Sústredil sa najmä na devínske hradné návršie, teda výber náleziska Devín nebol náhodný. Svoje poznatky zhrnul v samostatnej publikácii *Velehrady Děvín a Nitra. Příspěvek k určení polohy hlavního města velkomoravského*. Kroměříž 1912. Vychádzal zo syntézy geografického prostredia a historických faktov. V tejto práci detailne a exaktne opísal geografickú polohu Devína. Nadviazal na prv vyslovené myšlienky Mateja Bela (1736) o Devíne-Dowine, spomínaného v letopisoch fuldského kláštora (k roku 864). Sledoval etymológiu tohto slova s analogickými názvami prispôbenými k tomu-ktorému jazyku v Európe. Najmä však zdôraznil význam Devína v histórii Veľkej Moravy, kde precenil jeho postavenie považujúc ho za centrum Veľkomoravskej ríše a hlavné sídlo kniežaťa Rastislava⁴. Ďalej upozornil na celý rad nálezísk medzi Devínom a Devínskou Novou Vsou, rozložených na úpätí Kobyly (14 lokalít – obr.1)⁵ a na dve hradiská nad Devínskou Novou Vsou, ktoré pripísal po prvý raz Slovanom. J. Zavadilom zistená

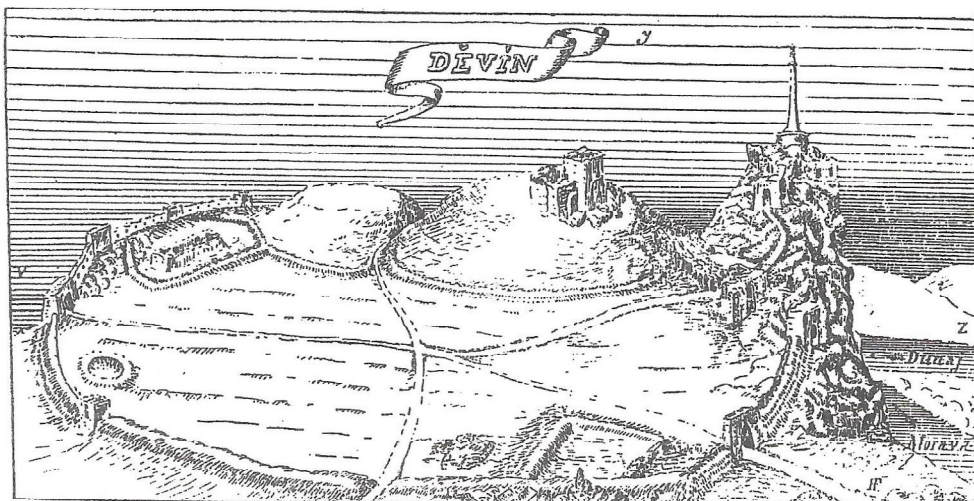

Obr. 1. Zaniknuté sídliská medzi Bratislavou-Devínom a Devínskou Novou Vsou. Podľa J. Zavadila z roku 1912.

koncentrácia sídlisk ukazuje, že tieto spolu s Devínom a protiľahlým Braunsbergom tvorili obrannoprvnostný systém v miestach sútoku rieky Moravy do Dunaja. Zároveň k problematike cestných spojov v miestach prechodu z Panónie na slovenské Pomoravie opisoval vtedajšiu cestu z Devína do Devínskej Novej Vsi, ktorá ako spojnica bola aktuálna azda i v praveku. Táto v období sucha viedla po vyschnutom dne koryta Moravy, v iných ročných obdobiach za sťažených podmienok po úpäti Kobyly v miestach popri dvoch už známych slovanských hradiskách Na pieskach a Nad lomom (Šimek, 1920, 18, obr. 5).

Zásluhy J. Zavadila o poznanie Devína, ktoré sa spájali nielen s nadšením ale i s jeho veľmi dobrými organizačnými schopnosťami, môžeme časovo zdeliť do dvoch etáp: prvú od prelomu storočia do konca 1. svetovej vojny a druhú v období počiatkov prvej ČSR. V príspevku venujeme pozornosť prvej etape, ktorá má niekoľko častí:

1. prieskumy na devínskom hradnom návrší a na území medzi Devínom a Devínskou Novou Vsou,
2. založenie spolku Devín,
3. výskum na hradnom kopci v roku 1913 spolu s I. L. Červinkom a na slovanskom hradisku Na pieskach,
4. budovanie archeologickej zbierky s perspektívou založenia múzea v Devíne,
5. oboznámenie E. Šimka s výsledkami prieskumov a s obsahom zbierky.

Obr. 2. Pohľad na hradisko Devín z roku 1912. Podľa J. Zavadila

Činnosť J. Zavadila z nášho pohľadu dodnes nie je dostatočne ohodnotená⁶. Žiada sa zdôrazniť, že ostal príkladom terénneho pracovníka, ktorý sa venoval z archeologického pohľadu istému sídliskovému mikroregiónu, v rámci dnešnej Bratislavy – jej západnej oblasti karpatskej časti. Zavadilove prieskumy možno charakterizovať ako „prieskumy cieleňé“, keď si vopred vytýčil cieľ výskumu – stotožnenie slovanského Devína s prvými dokladmi o Dovine (Pichlerová, 1993, 26–27, pozn. 43). Vo svojej práci spomína, že Devín bol osídlený i pred príchodom Slovanov, najmä v dobe keltskej, ale ako sám píše, nemal archeologické školenie, preto konzultoval s viacerými moravskými bádateľmi a konzervátorom Carnuntského múzea J. Bortlíkom (Zavadil, 1912, 29, 70). Uvedomoval si, že k istým záverom je nutný terénny výskum, preto pristúpil k jeho organizačno-administratívnejmu zabezpečeniu. V prvom rade získal súhlas majiteľa zachovaných ruín hradu grófa J. Pálffyho, ktorý predtým vydal zákaz pre laické výkopy „kopáčov pokladov“ (Zavadil, 1912, 69). Ďalej získal súhlas k vedeckému výskumu od Kráľovskej centrálnej komisie pre pamiatky v Budapešti, od Kráľovskej vrchnej inšpekcie zemských múzeí v Budapešti a od Archeologickej sekcie v Bratislave. Súčasne založil pri Moravskom archeologickom klube v Brne sekciu Devín, komisiu pre historicko-archeologický výskum veľkomoravského hradu Devín (Červinka, 1914, 3–4), ktorej sa stal predsedom. Vo výhľadovom pláne tejto komisie, ako nadriadeného orgánu, bol predovšetkým systematický výskum Devína, ale aj založenie samostatného múzea⁷. Všetky návrhy však prerušila prvá svetová vojna.

Pod Zavadilovou osobnou iniciatívou sa uskutočnil prvý archeologický výskum (r. 1913) na hradnom kopci, ku ktorému prizval I. L. Červinku. Výkop trval iba päť dní a oprávnené kritické stanovisko k nemu zaujal E. Šimek, keď napísal, že každý zásah na nálezisku ničí javy a vzťahy, ktoré umožňujú interpretovať historickú situáciu, ale nemožno ich obnoviť (1920, 16). Tento prvý krátkodobý výkop opísal I. L. Červinka⁸. Cieľom bolo zistenie kultúrnych vrstiev na rôznych miestach areálu hradiska. Vo viac ako 20 jamách s rozmermi niekoľkých m², až po skalné podlažie zistili kultúrne vrstvy: horná (20–50 cm) obsahovala nálezy zo stredoveku, druhá (o mocnosti 60 cm) obsahovala slovanské črepy a posledná vrstva rímske a laténske pamiatky (Červinka, 1914, 30–31).

Výkop I. L. Červinku s J. Zavadilom možno charakterizovať ako zisťovací výskum, ktorý priniesol prvé doklady o kontinuitnom osídlení hradnej vyvýšeniny od praveku po novovek. Je nesporné, že tento kopec bol vhodným sídliskovým areálom v širšom okolí. Geomorfológiu a prírodné prostredie, detailne opísal J. Zavadil ako aj I. L. Červinka. K hodnoteniu tejto prvej výkopovej aktivity, teda k osídleniu niekoľko poznámok. Predpokladáme, že celý hradný kopec bol v praveku zalesnený a postupne sa pre potreby sídlisk tej-ktorej kultúry klčovaním vytvárala sídlisková plocha na úpätí

východného svahu. V tomto prípade môžeme hovoriť o výšinných sídliskách. Už J. Zavadil a I. L. Červinka, a neskôr i J. Eisner poukázali, že ťažiskové osídlenie kopca súvisí s keltským osídlením. Pretože Kelti mali určité požiadavky na prírodné prostredie, najskôr celý vrch vyklčovali a potom tu vybudovali výšinné sídlisko s mohutnými valmi. Tento fortifikačný systém opisuje J. Zavadil (1912, 29–31, 64 – obr. 2). O terasovitých úpravách svahu, ako i o sekundárnych novovekých zásahoch píše E. Šimek (1920, 16, 17). Niektoré z nich J. Zavadil mylne považoval za objekty, napríklad za kostolík, v pôdoryse rotundy, ku ktorému podáva rad analógií (1912, 66–69).

O prieskumoch a výkopoch píše J. Zavadil i I. L. Červinka, kde popri opise terénu spomínajú aj archeologické nálezy, ale bez bližších súvislostí. Zachránené nálezy sa sústreďovali u Zavadila v Devínskej Novej Vsi, ako základ budúceho miestneho múzea, ktoré plánoval založiť v Devíne (Šimek, 1920, 15). Dnes tento súbor pamiatok môžeme označiť ako *Archeologickú zbierku Josefa Zavadila*. Možno ešte pripomenúť, že J. Zavadil mal správne archeologické myslenie. Vedel, že nálezy je potrebné kultúrne zaradiť a publikovať, a preto v roku 1915 pozval do Devínskej Novej Vsi E. Šimeka, s ktorým prešiel ním objavené lokality, a dal mu k spracovaniu nálezy zo svojej zbierky (Šimek, 1920). V tom istom roku spolu vykopali i časť slovanského príbytku pri Devínskom Jazere (Šimek, 1920, 15). V prácach I. L. Červinka a E. Šimeka sa spomínajú výkopy z roku 1913 na šľovanskom hradisku I a II (Červinka, 1914, 3, 33–35, Šimek, 1920, 21). Išlo najskôr o jednoduché zistovacie sondy, na ktorých sa zúčastnil aj vydavateľ J. Slovák, ako hosť J. Zavadila, o ktorom teda nemožno hovoriť ako o archeológovi, ktorému patria zásluhy o výskum Devína (Polla, 1996, 166). Napriek tomu, že v zbierke J. Zavadila je zastúpený málopočetný materiál, predpoklady vyslovené o hradiskách Nad lomom a Na pieskach v plnej miere potvrdili neskoršie výskumy (Kraskovská, 1962, 1966).

I keď prvý výkop na Devíne sa spája s tromi menami: J. Zavadil, I. L. Červinka a E. Šimek, prvenstvo v dejinách archeologických výskumov na Devíne, a tým aj v Bratislave vôbec, patrí jednoznačne J. Zavadilovi. Je totižto zreteľné, že ani I. L. Červinka, ani E. Šimek by sa Devínu z hľadiska aktívnej terénnej práce s určitou nevenovali (Šimek, 1920, 3). Tak isto obaja archeológovia vo svojich prácach vychádzali obsahovo a koncepcne zo Zavadilovej práce *Velehrady Děvín a Nitra* z roku 1912 s tým, že časť základných myšlienok J. Zavadila širšie rozpisali.

Prvé devínske prieskumy a výkopy zisťovacieho charakteru v období pred rozpadom Rakúsko-Uhorskej monarchie priniesli pozitívne výsledky: preukázali sídliskovú kontinuitu pred príchodom Slovanov, doložili slovanské osídlenie, ďalej objavili slovanské hradiská na úpätí Devínskej Kobyly a ďalšie sídliská medzi Devínom a Devínskou Novou Vsou. Zásluhy o toto poznanie môžeme pripísať J. Zavadilovi, ktorý týmto položil tradíciu archeologického záujmu o Devín, na ktorú potom nadviazali systematické výskumy po prvej svetovej vojne (Červinka v r.1921–1922 a J. Eisner v r. 1933–1938) a po druhej svetovej vojne (J. Dekan v r.1950–1956, V. Plachá a J. Hlavicová od r. 1965 do súčasnosti)⁹, ktoré v trvaní okolo 50 rokov zaradili Devín v rámci Slovenska k najdlhšie skúmaným náleziskám, čím sa v podstate splnil pôvodný zámer Josefa Zavadila.

Druhým Zavadilovým, ale nerealizovateľným plánom bolo založenie múzea v samotnom Devíne, ktoré by okrem archeologických pamiatok prezentovalo ďalšie exponáty, ako mapy, archívny materiál, obrazy o Devíne, doklady o ľudovej tradícii a ďalšie. S týmto cieľom J. Zavadil začal budovať zbierku, ktorú spravoval vo svojom dome v Devínskej Novej Vsi (Šimek, 1920,15) do roku 1924, kedy sa v Bratislave založilo Slovenské vlastivedné múzeum (Eisner, 1926, 59). Táto je prvou zbierkou, ktorú múzeum získalo, ale žiaľ, takmer bola zničená počas druhej svetovej vojny¹⁰. Zbierka nie je zaevidovaná ako jeden celok, preto dnes nevieme, či ju múzeum získalo naraz alebo sa evidovala postupne s inými nálezmi. Žiada sa pritom vyzdvihnúť múzejnú orientáciu Jana Eisnera, referenta pre odbor pravekej archeológie, ktorý od vzniku múzea pristúpil k systému evidencie zbierok v inventárnych knihách, i keď opis zbierkových predmetov v tomto počiatkovom období nezodpovedá súčasným požiadavkám. Chýbajúce údaje v múzejnej evidencii pri spracovaní zbierky a nálezové správy vôbec, nedovoľujú ju v plnom rozsahu vyhodnotiť.

Pôvodne obsahovala archeologická zbierka J. Zavadila 635 kusov a tvoril ju prevažne črepový materiál. Z tohto počtu sa zachovalo 9 kusov (tab. A) a iba 109 kusov (tab. 1–6) je zaevidovaných

v inventárnych knihách. Väčšia časť bola evidovaná hromadne, čo znamená, že pri jednom evidenčnom čísle s nakresleným črepom (napríklad tab. 4: 24) je poznámka – plus 30 rôznych črepov, 2 črepy terry sigillaty, fragment tehly, praslen, kostený nástroj, 2 silixové úštepky a 12 zlomkov zvieracích kostí. Pravdepodobne boli medzi nimi črepy, ktoré publikoval E. Šimek, ale v evidovanej časti sa nenachádzajú (1920, obr. 8: 3, obr. 9: 1, 3, 4, 9, 10, obr. 10: 2, 4–11, 14, obr. 11: 1, 3–5, 10, 11, obr. 12: 3, obr. 14: 1, 2, 6, 8–10, obr. 15, obr. 16: 1, 3–9, 11, obr. 17: 1, 4, 5, 7–13, obr. 18: 1, 2, 4–12, 14–16). V inventárnych knihách sú jednotlivé predmety nakreslené, ale v mnohých prípadoch nečitateľne. Spravidla sú uvedené rozmery, ale chýba popis, iba pri niektorých je poznámka, napríklad maľovaný, tuhový, vtedy je jasné, že ide o črep. Avšak v iných prípadoch chýba určenie materiálu, a tak napríklad pri predmete na tabuľke 4: 3 nevieme, či je zhotovený z kosti alebo z bronzu.

Rovnako pri niektorých je zo zobrazenia nejasná pôvodná funkcia predmetu, preto k nim možno pristupovať iba s istou dávkou dedukcie, ako napríklad pri troch nálezoch (tab. 6: 1–3), ktoré sú možno fragmentmi hrotu oštepov, najskôr zo železa. Ďalej v inventároch chýba kultúrne zaradenie, pôvod nálezu (jama, vrstva a iné), ako i spôsob získania a rok, na základe čoho by sa dalo určiť, či pochádzajú zo zberov z výkopov z prvej etapy, alebo zo zberov neskorších. Predpokladáme, že zbierka obsahuje predmety získané J. Zavadilom prevažne z devínskej hradnej vyvýšeniny (tab. 1–4), z nich niektoré označené „Kostelík“, „U kostelíka“ (tab. 5: 2,3 Zavadil, 1912, 68–69), ďalej „medzi hradiskom I a II na Piesočniku“ (tab. 2: 6, tab. 5: 6), „hradisko I na Piesočniku“ (tab. 5: 7, 8), „pod hradiskom I“ (tab. 6: 16), „na Kaštylu“ (tab. 6: 13), „u marchegského mosta“ (tab. 6: 19–21) a bez bližšie určenej polohy (tab. 6: 1–12, 14, 15, 17, 18) sú z Devínskej Novej Vsi.

Časť predmetov zo zbierky sa už v odbornej literatúre cituje, v našom príspevku ide o jej publikovanie ako celku, pretože všetky archeologické predmety sú nositeľmi informácií.

Archeologickú zbierku Josefa Zavadila, ktorá obsahovala nálezy z Devína a Devínskej Novej Vsi, vzhľadom na spomenuté skutočnosti možno vyhodnotiť v zmysle kultúrnej, či chronologickej následnosti iba rámcovo. Pri črepovom materiáli, pri ktorom je časové zaradenie problematické, sa pridriavame E. Šimeka a J. Eisnera¹², keďže nemáme možnosť ich porovnania s originálmi. Najväčší počet pamiatok pochádza z Devína. K najstarším pravekým nálezom patria tri ploché sekerky z brúsenými bokmi (tab. A: 2, tab. 4: 20, 21) a kamenný sekeromlat (tab. A: 3). Časovo s nimi korešponduje časť kostenej zápony s vidlicovitým ukončením (tab. 4: 1) a ďalšie kostené predmety, ako korčuľa (tab. 4: 16), hladidlo (tab. 4: 7), opracovaný paroh (tab. 4: 8, 9) a nevýrazné kostené predmety (tab. 4: 4, 5), ktoré súviseli s osídlením v staršej dobe bronzovej (Eisnerov uněticko-maďarovský horizont). Ďalšie črepy dokladajú osídlenie v mladšej a neskorej dobe bronzovej (tab. 1: 13, tab. 4: 22), ako aj črepy zdobené zvislým plytkým žliabkovaním vydutiny (tab. 1: 4, 16, tab. 2: 3)¹³ – podolská, ale rovnako môžu patriť do okruhu kalenderberskej kultúry, ako i črep s uškom (tab. 4: 19). K unikátnym pamiatkam patrí zachovaný bronzový kosák (tab. A: 1) jednostranne profilovaný dvoma plastickými rebrami a s otvorom na pripevnenie k rúčke, ktorý patrí na prelom strednej a mladšej bronzovej doby. Kalenderberskú kultúru zastupuje rovnako niekoľko črepov (tab. 1: 5, tab. 2: 13, 15, tab. 4: 23) a črepy z vnútornej strany maľované (tab. 2: 8, 13).

Pravekému obdobiu sa radia kónické a dvojkónické prasleny (tab. 3: 5–9). Početné sú doklady z doby laténskej: rotačný dvojdielny žarnov (tab. A: 6) a časti ďalších (tab. 3: 11–14), prasleny zhotovené z črepov (tab. 3: 1, 2) alebo nedohotovené (tab. 3: 3, 4). Medzi črepmi (tab. 2: 1, 4, 7, 10, 19) je aj črep maľovaný (tab. 2: 2).

Do doby rímskej patrí časť bronzového držadla z prilby v podobe ryby (tab. A: 5) a dva nevýrazné črepy terry sigillaty (tab. 2: 16, 17) a výrazný okrajový črep (tab. A: 4). Problematické je zaradenie časti kosteného predmetu opatreného obvodovými žliabkami (stylus? – tab. 4: 2).

Početné sú črepy z krčahov, amfor sivej keramiky zdobené rytým ornamentom v pásoch: mriežkou, šikmými čiarami, poloblúkmi (tab. 1: 3, 6, 8, 10–12) a z miskovitých hrubostenných nádob s rytou viacnásobnou vlnovkou (tab. 2: 14, 22). K nim môžeme priradiť i dva črepy s kolkovanou výzdobou (tab. 1: 1, 2), ktoré i keď v zložitejšom prevedení sú časté na východnom Slovensku. Ako celok patria tieto črepy do posledného obdobia 4. storočia a na začiatok sťahovania národov a sú odrazom

zmeny materiálnej kultúry súvisiacej s príchodom cudzích etník – východných nomádov. K tomuto obdobiu najskôr patria i ojedinelé predmety – prívesok trapézového tvaru na užšej strane s otvorom, zdobený krúžkami v strede s bodkou (tab. 4: 3) a krúžok – návlčka s obvodovými krúžkami (tab. 4: 11). Krúžková výzdoba, ak predpokladáme správne, že uvedené nálezy boli vyhotovené z kosti, súvisí s výzdobou na kostených hrebeňoch a v danom prípade boli súčasťou ozdoby konského postroja.

Z polohy medzi hradiskom I a II na Piesočníku pochádza črep zdobený šrafovanými trojuholníkmi ukončenými bodkou (tab. 5: 6) a črep tuhový s rytými líniami (tab. 2: 6). Obidva patria do halštatského obdobia.

Ďalšiu skupinu nálezov tvorili črepy a iné predmety z Devínskej Novej Vsi. K lineárnej keramike mladšej kamennej doby patrila výrazná časť nôžky (tab. 6: 18), črepy (tab. 6: 9, 10) a kamenná sekerka (tab. 6: 12). Z bronzovej doby je miska s otvorom na dne (tab. A: 8), azda aj časť kónického dna nádoby (tab. 6: 14). Do mladšej bronzovej doby radíme bronzový náramok (tab. A: 9). Kalenderberskú kultúru zastupuje črep s vpichmi (tab. 6: 16). Do obdobia sťahovania národov najskôr patria dva hroty a tuľajka oštepov (tab. 6: 1–3), ako i krátky dvojsečný mečik východného typu (tab. 6: 7). Problematické sú i ďalšie pamiatky (tab. 6: 5, 6, 8, 11, 15). Zberom z polohy pri Marchegskom moste boli získané črepy, ktoré pochádzajú najskôr z neskorej rímskej doby (tab. 6: 19–21).

Z Devína a Devínskej Novej Vsi je v zbierke zastúpené včasnostredoveké obdobie črepovým materiálom z okrajov a tiel nádob. Ide o bežnú slovanskú keramiku 8.–10. storočia zdobenú jednoduchou a viacnásobnou vlnkou, obvodovými líniami (tab. 2: 18, 20, 21, 23, tab. 5: 7, tab. 6: 4) a vpichmi (tab. 5: 8). Výzdoba radielkom (tab. 5: 4) sa vyskytuje tak vo veľkomoravskom období ako aj neskôr. V zbierke sa nachádza i tuhový črep (tab. 1: 9). Túto keramiku poznáme z viacerých lokalít 9.–10. storočia, z územia Bratislavy, ba priamo i z Devína (Kraskovská, 1975, 84). Z kovových predmetov sa zachovala železná radlica s tuľajkou (tab. A: 7), ktorá typovo zapadá medzi nálezy včasného stredoveku, podobne ako i železná sekerka s poškodeným ostrím (tab. 4: 17). Železný predmet (tab. 5: 5) je pravdepodobne súčasťou kovania vedierka (fragment obruče). Podkova (tab. 5: 2) svojím tvarom a systémom upevnenia pripomína typy vyskytujúce sa až v novoveku. Bronzové záušnice (tab. 4: 12, 13, 14) a prsteň (tab. 4: 15) sú bežným inventárom pohrebísk z povelkomoravského obdobia.

Problematické je zaradenie a funkcia miniatúrnej kovovej trubičky so schematickým rytým vyobrazením tváre muža s bradou a pokrývkou hlavy (tab. 4: 10). Podľa E. Šimeka (1920, 36, obr. 19) sa pravdepodobne jedná o písťalku a zaraďuje ju k veľkomoravským nálezom. Zároveň dodáva, že celý ráz hlavy a predovšetkým koruna svedčí o východných vplyvoch, teda aj o dobrých stykoch Rastislava s Byzantskou ríšou. Podľa nášho názoru tento predmet slúžil skôr ako návlčka na kožu (bičik ?), na textilnú šnúru k odevu, prípadne ako ozdoba tenkej drevenej paličky, kde otvor v miestach vkladania do úst mal praktickú funkciu na pripevnenie nitom. Vzhľadom k tomu, že ide o solitérny kus bez nálezových okolností, jeho funkcia ostáva otvorená, podobne i datovanie od laténskej doby po novovek.

Archeologická zbierka dr. Josefa Zavadila bola výsledkom osobnej iniciatívy a vlastných finančných nákladov. Odrážala dobový postoj k zbierkotvornej činnosti a aj napriek neúplnosti, svojím obsahom má význam pre poznanie hmotnej náplne jednotlivých kultúr. Po prvý raz dokladá sídliskovú kontinuitu od praveku po novovek, i keď medzi jednotlivými pravekými kultúrami nemusela byť priama návaznosť. To však už prináleží a súvisí s kompletným spracovaním sídliskovej problematiky z ďalších rozsiahlych výskumov na Devíne.

Katalóg

Katalógová časť obsahuje nálezy zo Zavadilovej zbierky. V prvej časti (tab. A) sú predmety zachované v zbierkach SNM-Archeologického múzea v Bratislave a v druhej časti (tab. 1–6) nálezy zničené počas bombardovania budovy múzea v roku 1944. Pri ich publikovaní vychádzame z kresobnej dokumentácie v pôvodných inventárnych knihách, čo nie vždy dovoľuje presný opis a časové zaradenie. Za stručným opisom a rozmermi nasleduje príslušné inventárne číslo a pri predmetoch, ktoré sú zobrazené v prácach E. Šimeka (1920), J. Eisnera (1933a), L. Kraskovskej (1968) a M. Pichlerovej

(1992) uvádzame číslo obrázku, respektíve tabuľku.

Za týmto údajom je zaradenie nálezu do jednotlivých období v skratkách : PR – pravek, N – neolit, B – bronzová doba, H – halštatská doba, L – laténska doba, R – rímska doba, SN – obdobie sťahovania národov, SL – slovanské obdobie, STR – stredovek.

Ďalšie použité skratky: Roz. – rozmery, dl. – dĺžka, š. – šírka, v. – výška, hr. – hrúbka, pr. – priemer, inv. č. – inventárne číslo.

Zachované nálezy

Tab. A

1. Kosák bronzový, liaty, čepel ohnutá, jednostranne profilovaný. Roz.: dl. čepele 14 cm, š. 4 cm, dl. rúčky 9 cm (inv. č. AP 8414) – B.
2. Sekerka kamenná, plochá, lichobežníkového tvaru, ostrie poškodené. Roz.: dl. 10 cm, š. 5,7 cm, v. 2 cm (inv. č. AP 8340) – N/B.
3. Mlat kamenný s otvorom pri tyle. Roz.: dl. 18,5 cm, š. 5 cm, v. 2,5 cm, pr. otvoru 2 cm (inv. č. AP 8336) – N/B.
4. Črep okrajový zo zásobnice s rozšíreným vodorovným žliabkovým okrajom, pod okrajom obvodové žliabky, sivá farba. Roz.: 10 x 20 cm, š. okraja 6,5 cm (inv. č. AP 6823 – Eisner, tab.: LXXX: 12) – R.
5. Fragment dutého liateho bronzového držadla prilby (pravá polovica) v tvare ryby, časť hlavy chýba, so zdvihnutým chvostom, na povrchu vyznačené šupiny rytými poloblúčkami, chrbtová plutva vyčnieva nad telo, pod ktorým je výrazne zobrazené oko. Roz.: dl. 8, 9, š. 3 – 6 cm (inv. č. AP 7032 – Šimek, obr. 12: 6, Pichlerová, 99–100, obr. 12) – R.
6. Rotačný žarnov kamenný, dvojdielny. Horná časť kruhového tvaru do vnútra prehĺbená má uprostred kruhový do strán elipsoidne formovaný otvor, na bočnej strane kruhový otvor pre postrannú rukoväť. Roz.: pr. 38 cm, v. 11 cm, otvor 6,2 x 11 cm, bočný otvor pr. 4,5 cm. Spodná časť s kruhovým otvorom uprostred. Roz.: pr. 38 cm, v. 7 cm, otvor pr. 3 cm (inv. č. AP 4609 – Eisner, tab. LIX: 3) – L.
7. Radlica železná s oblúkovitým poškodeným ostrým, s otvorenou tuľajkou na upevnenie násadky. Roz.: dl. 14,7 cm, š. 7,6 cm (inv. č. AP 7033) – SL.
8. Miska kónického tvaru, časť chýba, na dne kruhový otvor, hnedá farba. Roz.: v. 5 cm, pr. okraja 10,5 cm, pr. dna 5,5 cm, otvor pr. 1,2 cm (inv. č. AP 8351) – PR.
9. Náramok bronzový liaty, s koncami preloženými cez seba, zdobený zvislými ryhami. Roz. 4,5 x 4,3 cm (inv. č. AP 8461) – B.

Nálezy zničené v roku 1944

Tab. 1

1. Črep zdobený kolkami. Roz.: 6 x 4,3 cm (inv. č. 9291 – Šimek, obr. 14: 12) – R.
2. Črep zdobený kolkami. Roz.: 3 x 2,1 cm (inv. č. 9324 – Šimek, obr. 12: 7) – R.
3. Črep zdobený mriežkami. Roz.: 8,9 x 2,9 cm (inv. č. 9277 – Šimek, obr. 14: 3 – R) – R/SN.
4. Črep zdobený žliabkami. Roz.: 7 x 5,1 cm (inv. č. 9267 – Šimek, obr. 9: 5) – B.
5. Črep zdobený šikmými žliabkami. Roz.: 6 x 4 cm (inv. č. 9266 – Šimek, obr. 10: 13) – H.
6. Črep zdobený poloblúčkami a mriežkami. Roz.: 8,5 x 5,7 cm (inv. č. 9265 – Šimek, obr. 11: 7 – L) – SN.
7. Črep zdobený žliabkami. Roz.: 6,6 x 2,8 cm (inv. č. 9268 – Šimek, obr. 9: 7) – B.
8. Črep zdobený rytými líniami. Roz.: 6,2 x 4,5 cm (inv. č. 9274 – Šimek, obr. 14: 11) – R.
9. Črep tuhový, zdobený viacnásobnou vlnovkou. Roz.: 8,5 x 4,8 cm (inv. č. 9269 – Šimek, obr. 17: 3) – SL.
10. Črep zdobený mriežkami. Roz.: 9 x 7,5 cm (inv. č. 9262 – Šimek, obr. 14: 7 – R) – R/SN.
11. Črep zdobený rytými čiarami. Roz.: 9,6 x 4,6 cm (inv. č. 8049) – SN.
12. Črep zdobený mriežkami. Roz.: 8,6 x 4,5 cm (inv. č. 8057) – SN.
13. Črep zdobený vodorovnými líniami. Roz.: 7,8 x 5,8 cm (inv. č. 9276 – Šimek, obr. 9: 2) – B.
14. Črep atypický. Roz.: 4 x 3 cm (inv. č. 7341) – PR.
15. Črep zdobený dvomi vodorovnými líniami. Roz.: 6,5 x 4,5 cm (inv. č. 7343) – PR.
16. Črep zdobený žliabkami. Roz.: 3,3 x 3 cm (inv. č. 9280 – Šimek, obr. 10: 12) – H.
17. Črep zdobený zväzkami žliabkov. Roz.: 10,3 x 10,1 cm (inv. č. 8064 – Eisner, tab. LXXX: 17) – R.
18. Črep zdobený rytými líniami. Roz.: 5,6 x 4 cm (inv. č. 8063 – Šimek, obr. 16: 10, Eisner, tab. LXXX: 14) – R.
19. Črep zdobený rytými líniami. Roz.: 6,2 x 3 cm (inv. č. 8065 – Šimek, obr. 16: 2, Eisner, tab. LXXX: 9) – R.

Tab. 2.

1. Črep tuhovaný so zvislým a šikmým ryhovaním. Roz.: 6 x 5,6 cm (inv. č. 9295 – Šimek, obr. 11: 8) – L.
2. Črep maľovaný. Roz.: 7,5 x 7,2 cm (inv. č. 9325) – L.
3. Črep so zvislým žliabkovaním. Roz.: 7,5 x 7,5 cm (inv. č. 9294 – Šimek, obr. 9: 6) – B.
4. Črep mriežkovaný. Roz.: 8,8 x 6,7 cm (inv. č. 8058 – Šimek, obr. 11: 9, Eisner, tab. LVII: 5) – L.

5. Črep zdobený rytými líniami. Roz.: 7,5 x 6,3 cm (inv. č. 8054) – B.
6. Črep tuhový s rytými líniami. Roz.: 2,4 x 2,3 cm (inv. č. 9287 – Šimek, obr. 10: 1) – H.
7. Črep so zvislým ryhovaním. Roz.: 4 x 3,5 cm (inv. č. 7342) – L.
8. Črep z vnútornej strany so stopami maľovania. Roz.: 3 x 2,3 cm (inv. č. 9264 – Šimek, s. 31, obr. 12: 4 – R) – H.
9. Črep atypický. Roz.: 3,4 x 4,1 cm (inv. č. 8061) – PR.
10. Črep okrajový. Roz.: 7,9 x 7,8 cm (inv. č. 9263 – Šimek, obr. 11: 2) – L.
11. Črep okrajový. Roz.: 11 x 9,7 cm (inv. č. 8042) – R.
12. Črep okrajový. Roz.: 7 x 6,7 cm (inv. č. 8056) – R.
13. Črep maľovaný (biela farba). Roz.: 2,6 x 2,8 cm (inv. č. 9293 – Šimek, s. 31, obr. 12: 2 – R) – H.
14. Črep zdobený viacnásobnou vlnkou. Roz.: 2,6 x 2,2 cm (inv. č. 9281 – Šimek, obr. 14: 5) – R.
15. Črep zdobený rytými líniami. Roz.: 2,7 x 2,6 cm (inv. č. 9271 – Šimek, obr. 10: 3) – H.
16. Črep terry sigillaty. Roz.: 3,6 x 2,1 cm (inv. č. 9282 – Šimek, obr. 12: 1) – R.
17. Črep terry sigillaty. Roz.: 6,7 x 6,4 cm (inv. č. 9315) – R.
18. Črep zdobený viacnásobnými vlnkami. Roz.: 5 x 4,2 cm (inv. č. 8059) – SL.
19. Črep zdobený vlnkou a rytými líniami. Roz.: 7,8 x 5,8 cm (inv. č. 9275 – Šimek, obr. 11: 6) – L.
20. Črep okrajový zdobený vlnkou. Roz.: 12 x 7,8 cm (inv. č. 9272 – Šimek, obr. 17: 2) – SL.
21. Črep okrajový zdobený viacnásobnou vlnkou. Roz.: 8,1 x 6,7 cm (inv. č. 9311) – SL.
22. Črep zdobený viacnásobnou vlnkou a plastickou lištou. Roz.: 4,6 x 3,8 cm (inv. č. 8066 – Šimek, obr. 17: 6 – SL, Eisner, tab. LXXX: 16) – R.
23. Črep zdobený rytými vlnkami a líniami. Roz.: 4,3 x 9 cm (inv. č. 9273) – SL.

Tab. 3

1. Praslen hlinený, plochý, kruhového tvaru, zhotovený z črepu nádoby s rytými líniami. Roz.: pr. 5,4 cm (inv. č. 9296 – Šimek, obr. 20: 7) – L.
2. Praslen hlinený, plochý, kruhového tvaru. Roz.: pr. 5 cm (inv. č. 9307) – L.
3. Praslen hlinený – polotovar kruhového tvaru (stredový otvor chýba). Roz.: pr. 3,9 cm (inv. č. 9319) – L.
4. Praslen hlinený – polotovar, plochý, kruhového tvaru, zhotovený z črepu nádoby. Roz.: pr. 8,5 cm (inv. č. 9328) – L.
5. Praslen hlinený, dvojkónického tvaru. Roz.: v. 2,2 cm, pr. 4 cm (inv. č. 9331) – PR.
6. Praslen hlinený, kónického tvaru. Roz.: v. 1,9 cm, pr. 3,5 cm (inv. č. 9332) – PR.
7. Praslen hlinený, dvojkónického tvaru. Roz.: v. 1,8 cm, pr. 3,5 cm (inv. č. 9309) – PR.
8. Praslen hlinený, dvojkónického tvaru. Roz.: v. 2 cm, pr. 3,1 cm (inv. č. 9318) – PR.
9. Praslen hlinený, guľovitého tvaru. Roz.: v. 2,8 cm, pr. 3,3 cm (inv. č. 9327) – PR.
10. Fragment tehly. Roz.: 8 x 6 x 7,5 cm (inv. č. 6277) – R.
11. Žarnov kamenný. Roz.: pr. 39 cm, hr. 12 cm, pr. otvoru 4,7 cm (inv. č. 6222) – L.
12. Žarnov kamenný, horná časť s otvorom. Roz.: pr. 46 cm, hr. 5 cm, otvor 9,5 x 6,5 cm (inv. č. 6221) – L.
13. Žarnov kamenný. Roz.: pr. 44 cm, hr. 4 cm, pr. otvoru 4,5 cm (inv. č. 6224) – L.
14. Žarnov kamenný. Roz.: pr. 42 cm, hr. 4,5 cm, pr. otvoru 8 cm (inv. č. 6223) – L.

Tab. 4

1. Časť zápony z parohu, vidlicovitý tvar. Roz.: 9,5 x 6,5 cm (inv. č. 9278 – Šimek, obr. 20: 1) – B.
2. Kosený predmet hrotitý s obvodovými priehľbinami. Roz.: dl. 5,8 cm (inv. č. 9308) – PR.
3. Prívesok (kosť, bronz ?) lichobežníkového tvaru s otvorom, zdobený koncentrickými krúžkami. Roz.: 4,1 x 1,6 cm (inv. č. 9333) – SN.
4. Kosený nástroj. Roz.: dl. 6 cm (inv. č. 9279 – Šimek, obr. 20: 2) – PR.
5. Kosené šidlo. Roz.: dl. 6,2 cm (inv. č. 9322 – Šimek, obr. 20: 4) – PR.
6. Črep (?) po okrajoch s poloblúkovými zárezmi po okraji. Roz.: 4,5 x 4,7 cm (inv. č. 9299 – Šimek, s. 36, obr. 20: 8) – PR.
7. Opracovaný paroh (hladidlo ?). Roz.: dl. 18 cm (inv. č. 9320 – Šimek, obr. 20: 9) – PR.
8. Opracovaný paroh, na jednom konci žliabok. Roz.: dl. 8,3 cm (inv. č. 9330) – PR.
9. Opracovaný paroh. Roz.: dl. 12,6 cm (inv. č. 9329) – PR.
10. Trubička miniatúrna, bronzová, s rytým vyobrazením tváre muža s bradou a pokrývkou hlavy, v miestach úst je obdĺžnikový otvor. Roz.: pr. 1,2 – 1,4 cm, dl. 3,9 cm (inv. č. 9289 – Šimek, s. 36, obr. 19 – SL) – L – novovek.
11. Krúžok zdobený koncentrickými kruhmi. Roz.: pr. 2,1 cm (inv. č. 9334) – SN.
12. Záušnica bronzová esovitá. Roz.: pr. 2,1 cm (inv. č. 9305 – Kraskovská, obr. 5: 3) – STR.
13. Záušnica bronzová esovitá. Roz.: pr. 2,2 cm (inv. č. 9304 – Kraskovská, obr. 5: 2) – STR.
14. Záušnica bronzová esovitá. Roz.: pr. 1,8 cm (inv. č. 9303 – Kraskovská, obr. 5: 1) – STR.
15. Prsteň bronzový z hranatej tyčinky s preloženými koncami. Roz.: pr. 2,3 cm (inv. č. 9306 – Kraskovská, obr. 5: 4) – STR.
16. Opracovaná kosť (hladidlo?) s priečnym otvorom. Roz.: dl. 7,9 cm, š. 1,5 cm (inv. č. 9321 – Šimek, obr. 20: 3) – PR.

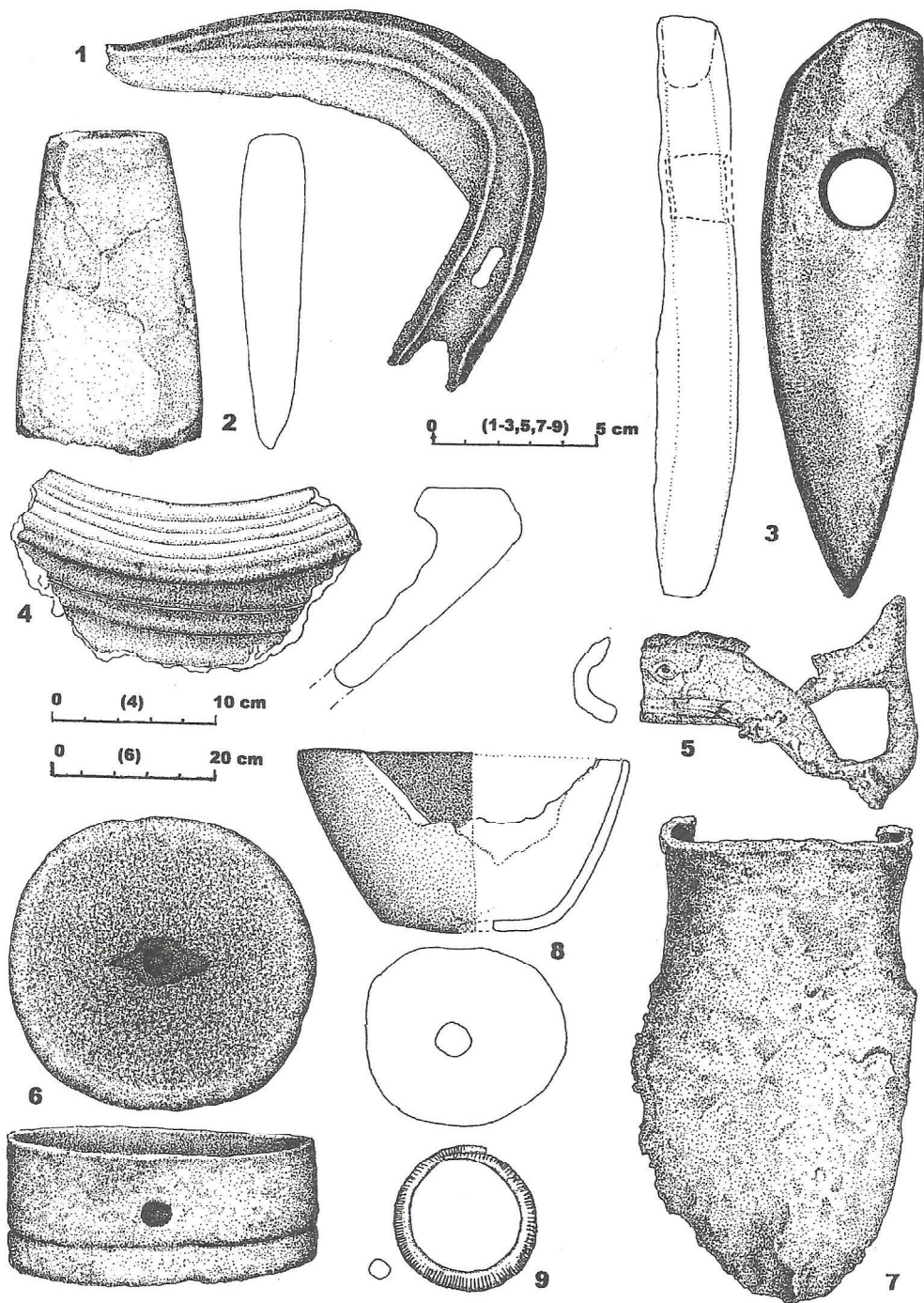
17. Sekerka železná, ostrie poškodené. Roz.: dĺ. 13 cm, š. 5,4 cm (inv. č. 9317) – STR.
18. Atypický predmet (úštep ?). Roz.: 5,7 x 3,6 cm (inv. č. 7497).
19. Uško so zvislými žliabkami. Roz.: 7,2 x 3 cm (inv. č. 9270 – E. Šimek, obr. 9: 8 – B) – H.
20. Sekerka kamenná, plochá, poškodený tyl. Roz.: 5,7 x 4,3 cm (inv. č. 9297 – Šimek, obr. 8: 1) – N/B.
21. Sekerka kamenná, poškodená. Roz.: 8 x 4,6 cm (inv. č. 9313) – N/B.
22. Črep s plastickou pretlačovanou páskou. Roz.: 9,5 x 7,5 cm (inv. č. 9314) – B.
23. Črep s plastickým výčnelkom. Roz.: 13 x 12,5 cm (inv. č. 8052) – PR.
24. Fragment hlineného cedidla. Roz.: 6,6 x 3 cm (inv. č. 9335) -B.
 Ďalšie nálezy pripísané k inv. č. 9335: 30 rôznych črepov, 2 črepy terry sigillaty, 1 fragment tehly, prاسlen, kosteny nástroj, 2 sílexové úštepy a 12 zlomkov zvieracích kostí.
 Ďalšie nálezy: inv. č. 7334 – 57 črepov, inv. č. 7335 – 8 tehál, inv. č. 7344 – 125 rôznych črepov.

Tab. 5

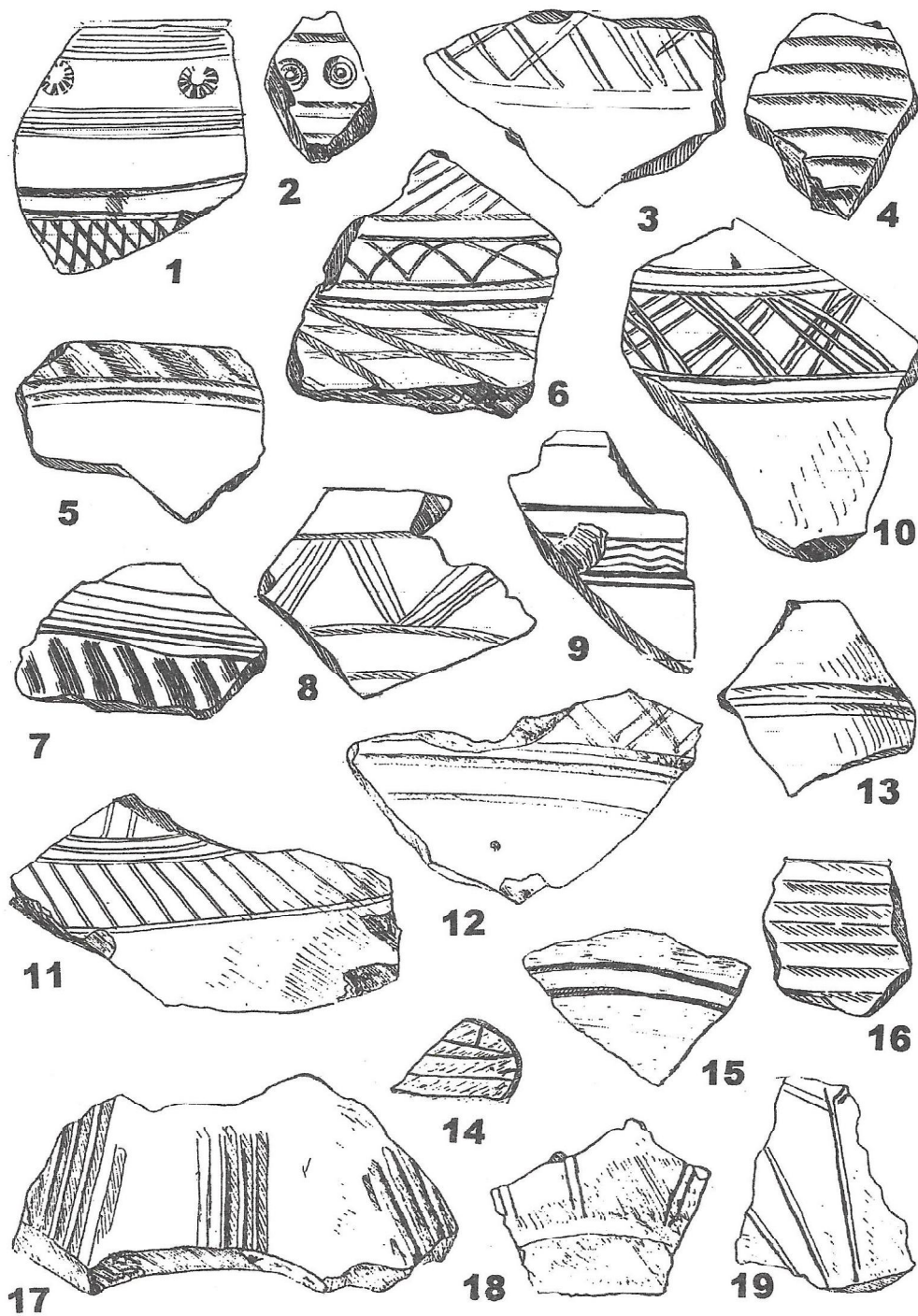
1. Okrajový črep. Roz.: 17,5 x 3 cm (inv. č. 8009) – STR.
 Ďalšie nálezy pripísané k inv. č. 8009: 2 črepy, 1 kamenná guľa, 4 fragmenty parohov, 2 kostené šidlá.
2. Podkova železná. Roz.: 16,2 x 7 cm (inv. č. 8011) – novovek.
 Ďalšie nálezy: 3 črepy.
3. Črep zdobený vlnkou a mriežkami. Roz.: 7,5 x 4,5 cm (inv. č. 8013) – R/SN. Ďalšie nálezy: 27 nezdobených črepov, 1 zlomok tehly, 1 glazovaný črep.
4. Črep zdobený radielkom. Roz.: 3,8 x 3,2 cm (inv. č. 8012) – STR.
 Ďalšie nálezy: 30 nezdobených stredovekých črepov.
5. Kovový predmet (fragment obrúče vedierka ?). Roz.: dĺ. 11,7 cm, š. 1,8 cm (inv. č. 8010) – STR.
 Ďalšie nálezy: 3 fragmenty podkovy, 2 železné úlomky, 3 železné kince.
6. Črep zdobený šrafovanými trojuholníkmi ukončenými bodkou. Roz.: 6,3 x 4,3 cm (inv. č. 9284) – H.
7. Črep zdobený rytými vlnkami a vodorovnými líniami. Roz.: 5,2 x 3,3 cm (inv. č. 9285 – Šimek, obr. 18: 13) – SL.
8. Črep okrajový zdobený vpichmi vytvárajúcimi vetvičkový ornament. Roz.: 4 x 4,3 cm (inv. č. 9283 – Šimek, obr. 18: 3) – SL.

Tab. 6

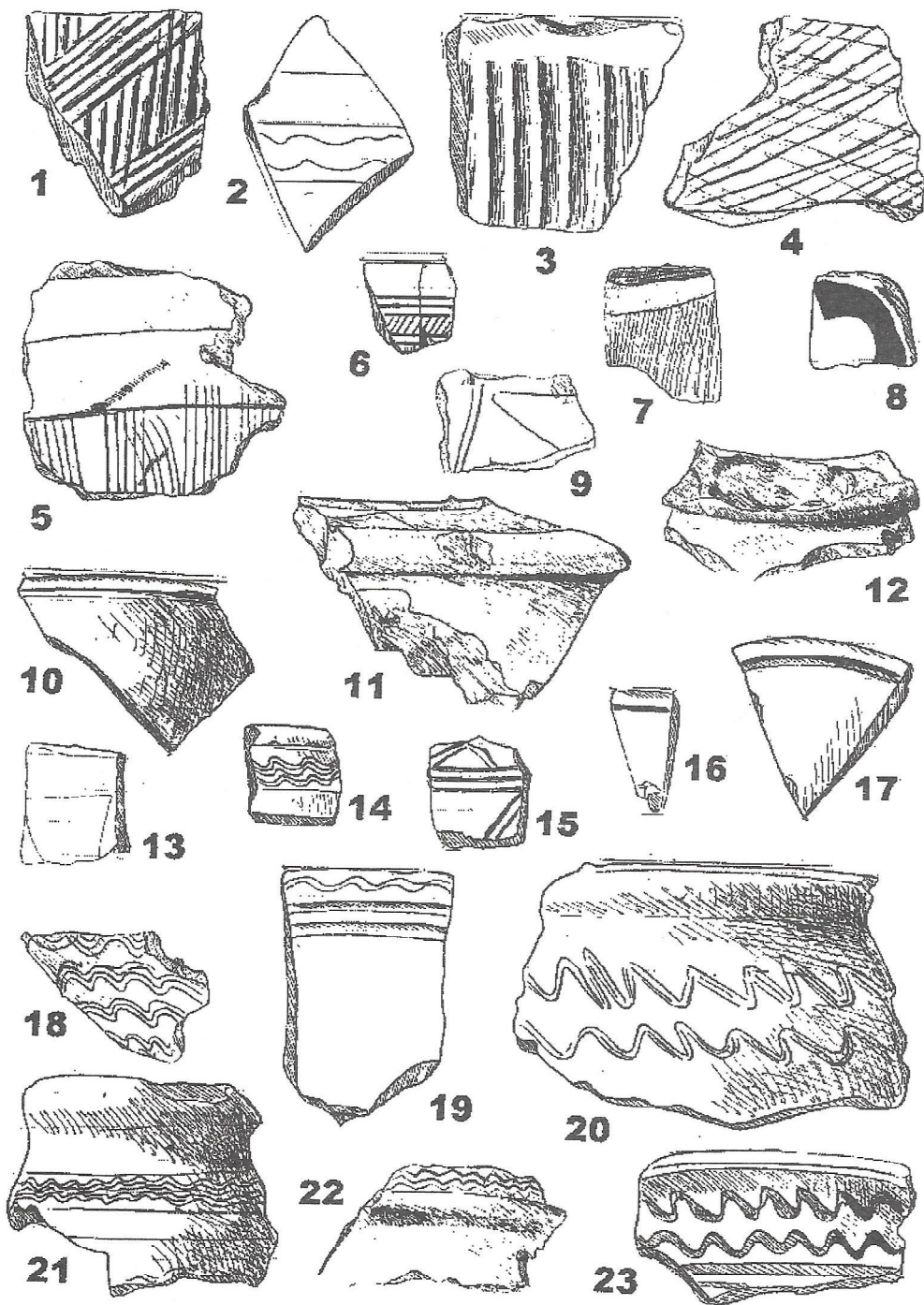
1. Predmet bližšie neurčený (fragment hrotu oštepu ?). Roz.: 9,3 x 2,2 cm (inv. č. 8431).
2. Predmet bližšie neurčený (fragment hrotu oštepu ?). Roz.: 8,5 x 1,9 cm (inv. č. 8432).
3. Predmet bližšie neurčený (fragment tulajky ?). Roz.: 6,9 x 1,7 cm (inv. č. 8430).
4. Črep okrajový zdobený viacnásobnou vlnkou. Roz.: 6,5 x 4,3 cm (inv. č. 8402) – SL.
 Ďalšie nálezy: 9 podobných črepov.
5. Predmet bližšie neurčený. Roz.: 5 x 2,5 cm (inv. č. 8429).
6. Predmet bližšie neurčený. Roz.: 9,8 x 2,3 cm (inv. č. 8433).
7. Fragment predmetu (meč ?), materiál bližšie neurčený. Roz.: dĺ. 22 cm, š. 4,8 cm (inv. č. 8403) – SN.
8. Pás bronzový na okrajoch zdobený vybijaním (čelenka ?). Roz.: dĺ. 19 cm, š. 4 cm (inv. č. 9336) – B.
9. Uško nádoby. Roz.: 5,4 x 4 cm (inv. č. 9300 – Šimek, obr. 8: 5) – N.
10. Črep nádoby. Roz.: 6,6 x 5,5 cm (inv. č. 9292 – Šimek, obr. 8: 4) – N.
 Ďalšie nálezy: 1 podobný črep.
11. Predmet bližšie neurčený. Roz.: 12,5 x 1,5 cm (inv. č. 9337).
12. Sekerka kamenná, plochá, poškodené ostrie. Roz.: dĺ. 4,5 cm (inv. č. 9298 – Šimek, obr. 8: 2) – N.
13. Atypický črep. Roz.: 4,7 x 2 cm (inv. č. 9338) a 1 črep.
14. Dno nádoby. Roz.: v. 3,1 cm, pr. okraja 8,1 cm, pr. dna 4,5 cm (inv. č. 9301) – PR.
15. Predmet bližšie neurčený (úštep ?). Roz.: 3 x 1 cm (inv. č. 7498).
16. Črep zdobený vpichmi. Roz.: 3 x 1,7 cm (inv. č. 9339) – H.
 Ďalšie nálezy: 2 črepy.
17. Črep okrajový so sekundárnym prevránim (?). Roz.: 7,1 x 4,1 cm (inv. č. 8007) – PR.
18. Nôžka nádoby zdobená rytými poloblúkmi. Roz.: 7,5 x 10,8 cm (inv. č. 9290 – Šimek, obr. 8: 6 a, b) – N.
19. Atypický črep. Roz.: 8 x 3,7 cm (inv. č. 8045).
20. Črep zdobený rytými krátkymi čiarami. Roz. 3,6 x 3,7 cm (inv. č. 9286).
21. Črep zdobený viacnásobnými vlnkami. Roz.: 3,1 x 4,2 cm (inv. č. 9323 – Šimek, obr. 14: 4) – R.
 Ďalšie nálezy zo zbierky: inv. č. 7445 – črep, inv. č. 7446 – rôzne kosti (10 ks), inv. č. 7447 – tehlovina (15 ks), inv. č. 7448 – rôzne kamene (10 ks), inv. č. 7449 – črep, inv. č. 7450 – nezdobené črepy (150 ks).

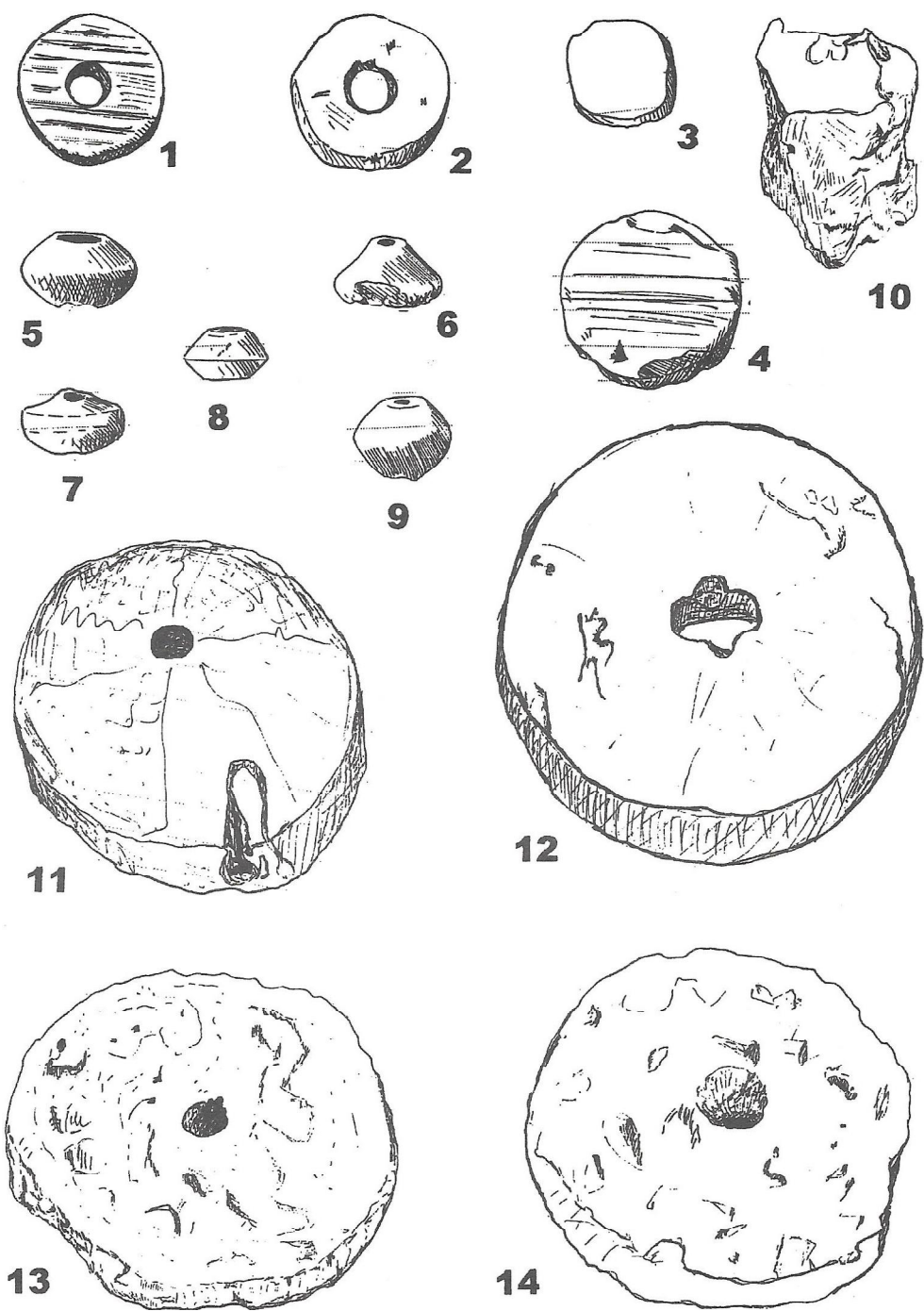
Tab. A. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín: 1-7. Bratislava-Devínska Nová Ves: 8, 9.

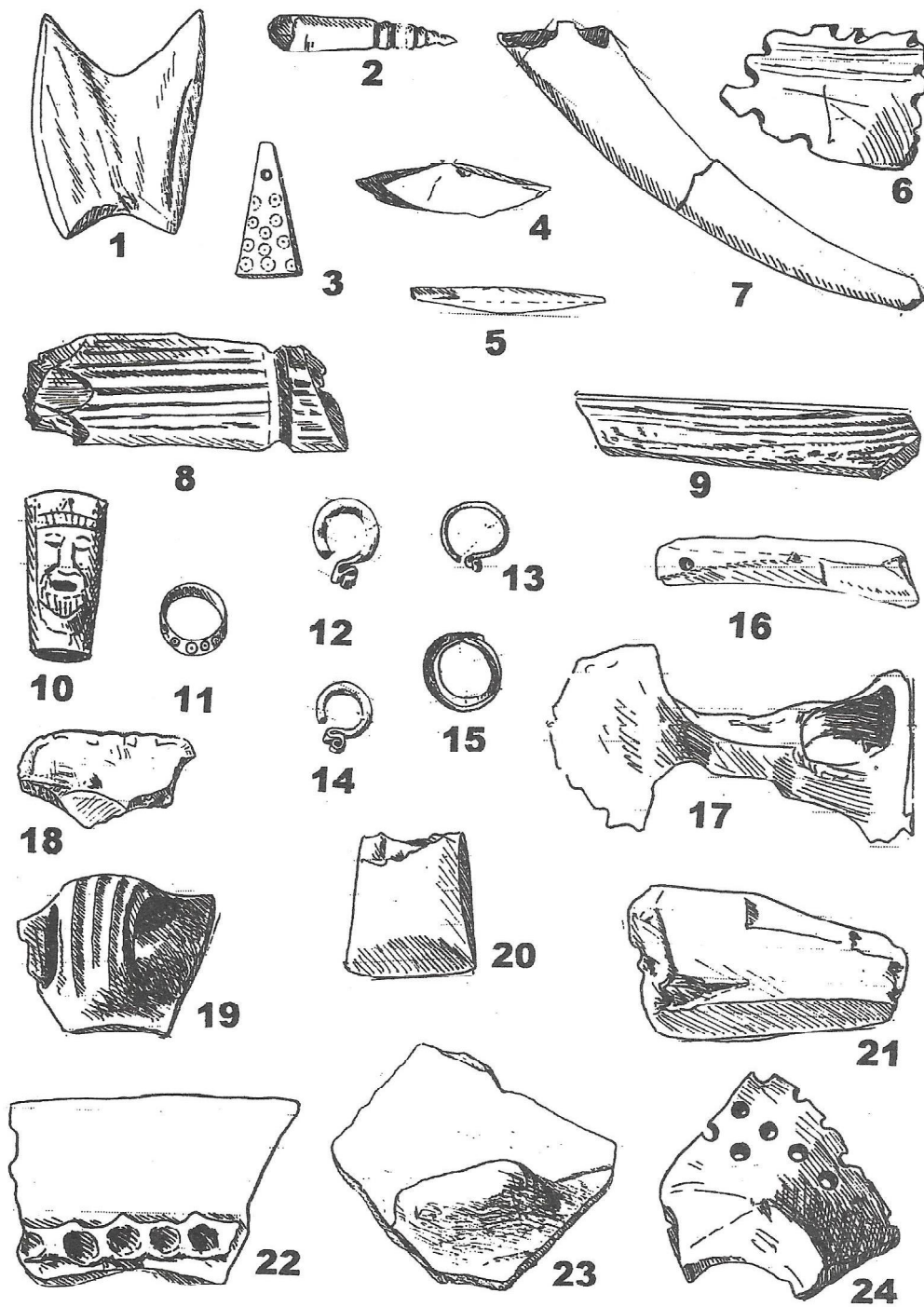
Tab. 1. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín: 1-19.

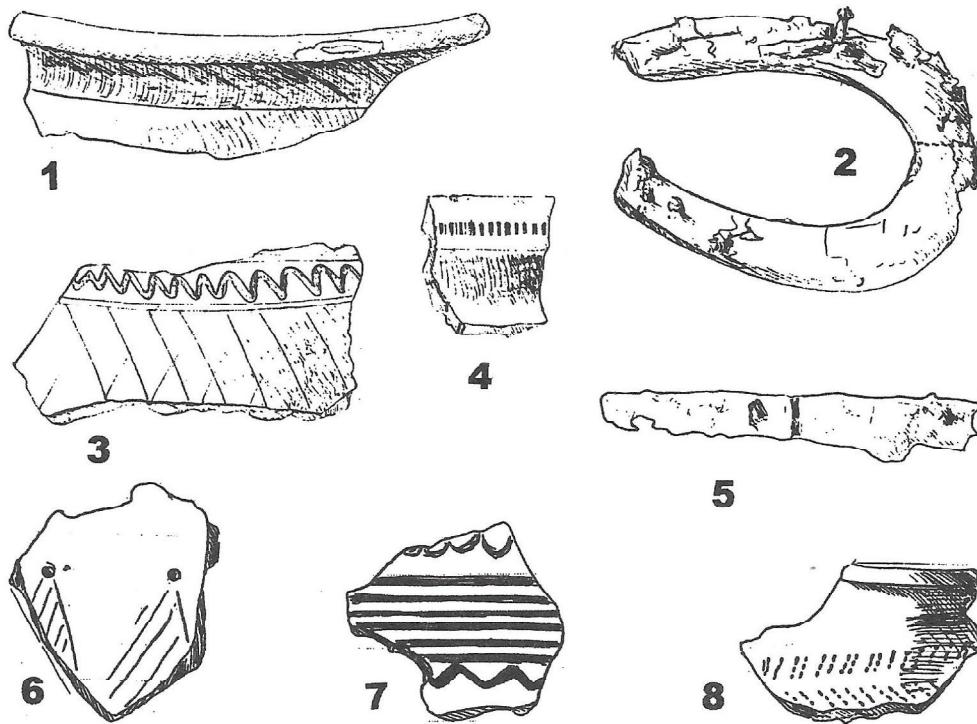
Tab. 2. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín: 1-5, 7-23; Bratislava-Devínska Nová Ves (medzi Hradiskom I a II na Piesočníku) - 6.

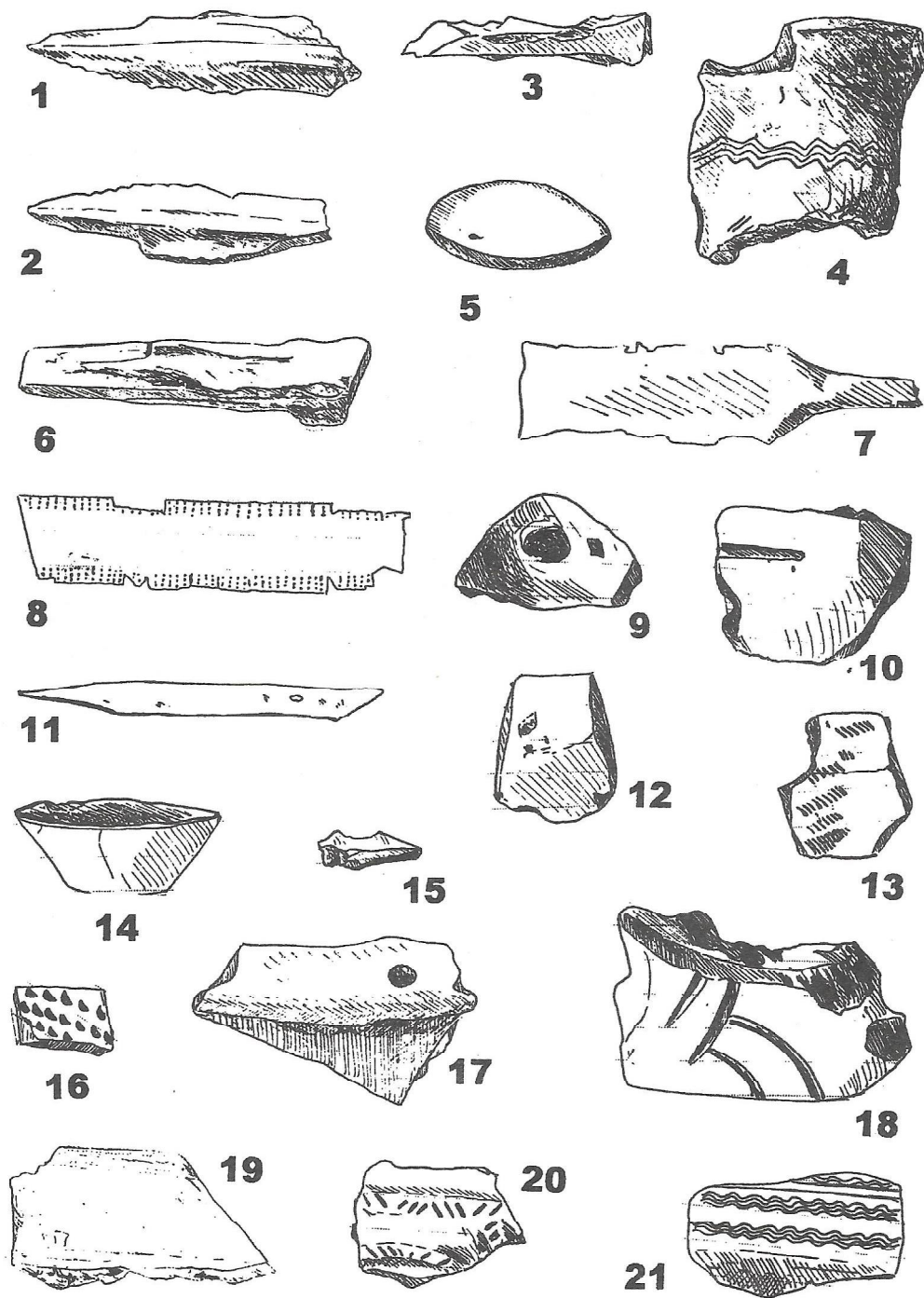
Tab. 3. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín: 1-14.

Tab. 4. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín: 1-24.

Tab. 5. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devín – 1, 4, 5, poloha Kostelík – 2, 3; Bratislava-Devínska Nová Ves, poloha medzi Hradiskom I a II na Piesočniku – 6, poloha Hradisko I na Piesočniku – 7, 8.

Tab. 6. Zbierka J. Zavadila. Bratislava-Devínska Nová Ves – 1–12, 14, 15, 17, 18, poloha Na kaštylu – 13, poloha pod Hradiskom I – 16, poloha pri Marchegskom moste – 19–21.

POZNÁMKY

- ¹ Obaja prví výskumníci – terénni pracovníci v dejinách archeologického bádania v Bratislave boli pôvodne právnici a patrili ku generácii nadšencov, ktorým sa dnes spravidla vyčíta, že nemali archeologické vzdelanie a označujú ich za amatérov. Výsledkami však dokázali, že mali svoju archeologickú filozofiu, archeologické myslenie.
- ² Dr. Josef Zavadil (17. 8. 1855 Chraštany pri Kroměříži – apríl 1936 Praha), študoval právo a vo Viedni pracoval ako tajný radca na Najvyššom finančnom dvore, ktorý bol spoločný pre Rakúsko i Uhorsko, neskôr bol prvým prezidentom Najvyššieho kontrolného úradu v Prahe. Za zásluhy o výskum Devína bol vymenovaný za prvého čestného člena Spoločnosti Vlastivedného múzea slovenského a stal sa prvým podpredsedom Spoločnosti čsl. prehistorikov (Eisner, 1926, 58–60).
- ³ V Devínskej Novej Vsi mal vlastný dom, kde trávil svoj voľný čas a bol hosťiteľom viacerých archeológov.
- ⁴ Je vecou historikov vyjadriť sa k naznačenej problematike a prehodnotiť, či potvrdiť jeho závery.
- ⁵ Všetky polohy zistené J. Zavadilom detailnejšie opisuje E.Šimek (1920). Napriek tomu by sa žiadalo urobiť nový topografický prieskum.
- ⁶ Niektorí ho považujú len za zberateľa, iní prvenstvo pri devínskych výkopoch pripisujú I. L. Červinkovi (Polla, 1996, 151–158).
- ⁷ Nariadenie v bývalom Uhorsku koncom 19. a začiatkom 20. storočia nedovoľovalo súkromným osobám realizovať výskumy, v dôsledku čoho archeológia stagnovala.
- ⁸ Dĺžka výkopu zodpovedala týždennému pobytu I. L. Červinku u J. Zavadila v Devínskej Novej Vsi. Je pravdepodobné, že výkop financoval sám J. Zavadil. I. L. Červinka s úctou oslovuje J. Zavadila „jeho excelencia“ (1914, 3).
- ⁹ Krátkodobé výskumy na devínskom hradnom návrší a v obci robili i ďalší bádatelia: Š. Janšák, I. Keller, L. Kraskovská, M. Pichlerová.
- ¹⁰ Časť archeologického zbierkového fondu sa zničil v roku 1944 pri leteckom nálete na Bratislavu, keď zápalné a trhavé bomby zasiahli budovu múzea na Vajanského nábřeží.
- ¹¹ V súčasnosti „hromadná“ druhostupňová evidencia zodpovedá administratívnym požiadavkám, ale z hľadiska vedeckého spracovania je táto múzejná forma problematická. Ukazuje sa, že z pohľadu budúcnosti má druhostupňová evidencia dominantnú úlohu.
- ¹² Pri opise nálezov v katalógu je v daných prípadoch uvedená literatúra.
- ¹³ Kresby predmetov sme prevzali z inventárnych kníh a neupravovali, i keď je zrejmé, že niektoré z nich, napríklad črepy na tab. 1: 4, 16 mali zvislé žliabkovanie a črepy na tab. 1: 5, 12, 17 boli nakreslené obrátene.

LITERATÚRA

- BEL, M. 1736: Notitia Hungariae novae historico-geographica. Viennae II.
- ČERVINKA, I.L. 1902: Děvín a Velehrad, dva hrady velkomoravské. Kroměříž.
- ČERVINKA, I.L. 1914: Děvín. Velehrad říše velkomoravské. Brno.
- ČERVINKA, I.L. 1928: Slované na Moravě a říše Velkomoravská. Brno.
- DEKAN, J. 1951: Výskum na Devíne roku 1950. AR 3, s. 164–168.
- EISNER, J. 1922: Výzkum na Děvíně. OP 1, s. 57–59.
- EISNER, J. 1926: Dr. Jozef Zavadil. Sborník MSS 20, s.58–60.
- EISNER, J. 1932: Děvín u Bratislavy. Sbíрка přednášek a rozprav. Extense Univerzity Komenského v Bratislavě, řada III, Praha.
- EISNER, J. 1933a: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- EISNER, J. 1933b: Výzkum na hradě Děvíně u Bratislavy. Bratislava VII, s. 552–554.
- EISNER, J. 1940/41: Výzkum na Děvíně v letech 1933–1937. Památce dra Jozefa Zavadila. HS I/II, s. 108–137.
- KRASKOVSKÁ, L. 1962: Slovanské hradisko pri Devínskej Novej Vsi. SIA 10, s.241–252.
- KRASKOVSKÁ, L. 1966: Slovanské hradisko v Devínskej Novej Vsi Nad lomom. SIA 14, s.147–165.
- KRASKOVSKÁ, L. 1968: Slovanské radové pohrebisko na Devíne. Zborník SNM LXII, História 8, s. 45–60.
- KRASKOVSKÁ, L. 1975: Slovanské nálezy z hradiska na Devíne. Zborník SNM LXIX, História 15, s. 73–95.

- KRASKOVSKÁ, L. 1983: Slovenské národné múzeum a dobrovoľní spolupracovníci. Zborník SNM LXXVII, História 23, s. 133–145.
- PICHLEROVÁ, M. 1992: Významné ojedinelé nálezy z doby rímskej v Bratislave. Zborník SNM LXXXVI, Archeológia 2, s. 83–112.
- PICHLEROVÁ, M. 1993: Dejiny archeologického bádania v Bratislave (2). Múzeum 38, č.4, s. 21–27.
- PICHLEROVÁ, M. 1994: Dejiny archeologického bádania v Bratislave (3). Múzeum 39, č.4, s. 1–5.
- PICHLEROVÁ, M. 1999: Archeologické výskumy v zadunajskej časti Bratislavy v minulom storočí. Pohľad na dobový vývoj bádania. Múzeum 45, č.1, s. 4–9.
- PLACHÁ, V. – HLAVICOVÁ, J. – KELLER, I. 1990: Slovanský Devín. Bratislava.
- POJ. I. A, B. – EGYHÁZY-JUROVSKÁ, B. 1975: Stredoveké pamiatky hmotnej kultúry z archologických výskumov na Devínskom hrade. Zborník SNM LXIX, História 15, s. 97–168.
- POLLA, B. 1996: Archeológia na Slovensku v minulosti. Martin.
- SIMEK, E. 1920: Devín. PA 32, s. 1–53.
- Výročná zpráva za rok 1934 Spoločnosti slovenského vlastivedného muzea v Bratislave. Bratislava 1935.
- Výročná zpráva za rok 1936 Spoločnosti slovenského vlastivedného muzea v Bratislave. Bratislava 1937.
- ZAVADIL, J. 1912: Velehrady Devín a Nitra. Kroměříž.

ERSTE ARCHÄOLOGISCHE UNTERSUCHUNGEN IN BRATISLAVA-DEVÍN UND SEINER UMGEBUNG

DIE ARCHÄOLOGISCHE SAMMLUNG VON JOSEF ZAVADIL

MAGDA PICHLEROVÁ – KATARÍNA TOMČÍKOVÁ

Die Anfänge der archäologischen Forschung in Bratislava-Devín verbinden sich mit drei Namen: J. Zavadil, I. L. Červinka und E. Šimek. Das Primat in der Erschließung des Devín und seiner Umgebung können wir aber Josef Zavadil, gebürtig aus Mähren, zuschreiben, der die Tradition des archäologischen Interesses an diesem Teil Bratislavas begründete. Die Forschungen und Grabungen von Erkundungscharakter am Devín in der Zeit vor dem Zerfall der Österreichisch-Ungarischen Monarchie brachten positive Ergebnisse: sie verwiesen auf die Besiedlungskontinuität vor der Ankunft der Slawen, belegten die slawische Besiedlung, ferner entdeckten sie slawische Burgwälle am Fuße des Berges Kobyla und weitere Siedlungen zwischen Devín und Devínská Nová Ves (Abb. 1). Der Plan von J. Zavadil war auch die Gründung eines Museums auf dem Devín, dieser wurde aber nicht realisiert. Die Sammlung gelangte nach 1924 in das entstandene Slowakische Heimatmuseum (Vorgänger des Slowakischen Nationalmuseums in Bratislava, während des Zweiten Weltkrieges wurde sie leider fast völlig vernichtet. Sie enthielt ursprünglich 635 Gegenstände, überwiegend Scherbenmaterial. Von dieser Anzahl sind 9 Stück erhalten (Taf. A) und nur 109 Stücke (Taf. 1–6) sind zeichnerisch festgehalten, die übrigen waren gemeinsam erfaßt.

Die archäologische Sammlung von J. Zavadil, die Funde vom Devín und aus Devínská Nová Ves enthält, kann angesichts der erwähnten Tatsachen im Sinne der kulturellen bzw. chronologischen Folge nur rahmenmäßig ausgewertet werden.

Zu den ältesten Denkmälern vom Devín gehören Flachäxte (Taf. A: 2, Tb. 4: 20, 21) und eine Steinaxt (Taf. A: 3). Zusammen mit der Beinindustrie (Taf. 4: 1, 7–9, 16) hängen sie mit der Besiedlung in der älteren Bronzezeit zusammen. Das Scherbenmaterial (Taf. 14, 16, Taf. 2: 3, Taf. 4: 19) stammt schon aus der jüngeren und späten Bronzezeit. Zu unikatden Denkmälern gehört die Sichel (Taf. A: 1) von der Wende der mittleren und jüngeren Bronzezeit.

Die Hallstattzeit ist mit einigen Scherben von Devín und seiner Umgebung vertreten (Taf. 15, Taf. 2: 6, 13, 15, Taf. 4: 23, Taf. 5: 6, Taf. 6: 16). Zahlreich sind auch die Belege aus der La-Tène-Zeit (Taf. A: 6, Taf. 2: 1, 2, 4, 7, 10, 19, Taf. 3: 1–4, 11–14).

In die Römische Zeit gehört ein Teil des fischförmigen Helmgriffs. (Taf. A: 5) und Scherbenmaterial (Taf. A: 4, Taf. 1: 1–3, 6, 8, 10–12, 17–19, Taf. 2: 11, 12, 14, 16, 17, 22). Viele von ihnen

gehören in die letzte Periode des 4. Jh. und an den Anfang der Völkerwanderung. Wahrscheinlich können wir zu ihnen auch weitere Funde ordnen (Taf. 4: 3, 11).

Aus Devínska Nová Ves gehören in den Kreis der jüngeren Steinzeit Keramikfragmente (Taf. 6: 9, 10, 18), aus der Bronzezeit stammen Schüsseln und ein Armband (Taf. A: 8, 9). Zur Periode der Völkerwanderung können wir vielleicht auch weitere Funde hinzuordnen (Taf. 6: 1 – 3, 7).

Die frühmittelalterliche Zeit von Devín und Devínská Nová Ves ist mit Scherbenmaterial vertreten (Taf. 2: 18, 20, 21, 23, Taf. 5: 4, 7, 8), einer Pflugschar (Taf. A: 7) und einer Axt (Taf. 4: 17); Weitere Gegenstände (Taf. 4: 12–115) stammen aus der Zeit nach Großmähren.

Problematisch ist die Einordnung einiger Funde, wie etwa des Bronzeröhrchens mit der Darstellung eines menschlichen Gesichts (Taf. 4: 10), dessen Funktion offen ist (Überzug, Schmuck, Pfeife?) ähnlich auch seine Datierung von der La-Tène – bis in die Neuzeit.

Die archäologische Sammlung belegt erstmals die Besiedlungskontinuität von der Vor- bis zur Neuzeit aus Devín und seiner Umgebung und ist das Ergebnis der persönlichen Initiative und eigenen finanziellen Aufwendungen von Josef Zavadil.